

У нашому власному багаторічному дослідженні рівнів свобод художньої культури ще на початку 1970-х ми «відкрили» для себе закон незалежності художньої культури на прикладі функціонування театру, наслідком чого стали кілька монографій¹⁴⁹.

Наступним кроком сучасного театрознавства, на наш погляд, має стати дослідження саме цих вимірів театру, театру як суб'єкта буття, як художньо-комунікативної системи з сильними ступенями свободи. Дослідження його креативних сценаріїв, його нового діалогу з суспільством. А в прагматичному, більш вузькому сенсі, це можуть бути дослідження діяльності театру по творенню громадянського суспільства і його «демократичних проєктів»: ми вже мали можливість говорити про роль театру (художньої культури) у такому значущому процесі життєтворення суспільства, як зняття тотальності, інакше — розімкнення сіамських близнюків — держави і суспільства¹⁵⁰.

Негентропійний проєкт—XXI. Напря́м — ноосфера

З «паспорта» ноосфери. Відомо, що використання В. Вернадським терміну «ноосфера» нині піддалось корекції. Тепер майбутній сфері Розуму надано багато нових означень: «пневматосфера», «екосфера», «інфосфера», «антро-

¹⁴⁹ Відсилаю до монографій автора «Театр сьогодні — Театр завтра». — К., 1986; «Леся Курбас: репетиція майбутнього». — К., 1998; «Леся Курбас». — К., 2007 — та до реферату докторської дисертації «Театр як діагностична модель суспільства. Деякі універсальні механізми самоорганізації художньої культури» (1993).

¹⁵⁰ Див.: Неллі Корнієнко. Культура, переходова доба і незалежна українська держава // Слово і час. — 1992. — №2; Українська культура в контексті державотворення // Українознавство в розбудові держави. — К., 1994 та ін.

посфера», «оптимосфера», «семіосфера» та інші. За найкоректніший вважається нині термін «нообіогеосфера». Але для наших досліджень поки що достатній термін «ноосфера» як такий, що вбирає в себе характеристики й інформаційні, й екологічні, й ціннісні та орієнтований на критерії моралі.

Проблема ноосфери промовляє такою актуальністю, що 2002 року було створено Ноосферну Духовно-Екологічну Асамблею Світу.

Так чи так, але еволюція відбувається саме в цьому напрямі.

Виразна траєкторія цього руху через чергову бифуркацію стала відчутна вже в російському космізмі (В. Соловйов, С. Булгаков, Н. Федоров) і у Г. Сковороди та П. Флоренського. На відміну від ідеї Третього Риму і месіанства, яку взяла на озброєння з Візантії Росія, Україна (Малоросія) віддала перевагу ідеї Софійності. Серед російських космістів ідею Софії сповідував Соловйов. Хоча його інтерпретації Софії суперечливі — він бачить в ній то світову душу, то ідеальну космічну світобудову, то гармонійну цілість тварного і божественного, — людина є, за виразом Соловйова, втіленням онтологічної всеєдності.

Українська філософська думка у своїй світоглядній ментальності скерована визначально на внутрішню людину, на духовне. Поширеність неоплатонізму — у вченнях ісихазму і ареопагітиків. XVI—XVII ст., діяльність полемістів, виникнення братств відтворювали саме ці акценти. Іван Вишенський зауважував: справжня визначеність Бога охоплюється лише в душі містичним, ірраціональним досягненням душі. У центрі його філософії — людина як «духовна» людина, адже тільки в душі можливе безпосереднє спілкування з Богом. Юрій Дрогобич, Станіслав Оріховський, Києво-Могилянський колегіум, а згодом — Академія, — невідворотно нарощували формулу Розуму, «розли-

того» у духовному, розчиненого в ньому, йому підпорядкованому.

У XVIII ст. Григорій Сковорода заговорив про гармонійну взаємодію трьох світів: усе породжене великого світу; «мікрокосм, або людина»; третій, символічний світ — Біблія. Макрокосм — природа, мікрокосм — людина.

Микола Гоголь (1809—1852) з'єднав у собі за законами ще тоді невідомої нової есокультури поняття духовного, містичного і екзистенційного.

«Філософія серця» Памфіла Юркевича (1827—1874) вирізняла три сфери реальності: царство ідей (подібно до Платона); царство розумних істот, або реальний світ; царство примарного існування тілесного світу, або світ феноменальний. Активна взаємодія цих світів, на думку філософа, і становить гармонію цілого у своєму розмаїтті світу. Серце — основа унікальності і неповторності людської особистості. Розум, голова керує, а серце — породжує...

Вже в наші часи прекрасний російський вчений Нікіта Мойсєєв назвав ноосферою «той стан біосфери, коли Розум виявиться спроможним (якщо виявиться) визначати її цілеспрямований розвиток». Природа і людина суть єдине взаємозалежне і взаємодоповнювальне ціле і «стратегія людини» має бути лише складовою «стратегії природи». Синонімом терміна «ноосфера» практично є термін «кoeволюція людини і біосфери»¹⁵¹.

Найчутливіші з вчених не тільки констатували рух до такої коеволюції, але й відчули особливу креативність культурних і мистецьких механізмів його втілення.

Про пасіонарність — в напрямку цілості. А розпочинати цю високу єдність як цілісність необхідно з еволюції до

¹⁵¹ Думку Мойсєєва цитую за виданням «Синергетическая парадигма. Нелинейное мышление в науке и искусстве». Прогресс-Традиция М. 2002 с. 473; Див. ще: Мойсєєв Н. Н. Как далеко до завтрашнего дня... Свободные размышления 1917—1993. М. Аспект Пресс 1994; Мойсєєв Н. Математические задачи системного анализа М. Наука 1981.